

ÉRTESÍTŐ

a Budapesti Városvédő Egyesület lapja

2013. december-2014. január-február
XXXI. évfolyam, 4. szám

Tisztelt Tagtársak, Hölgyek, Urak!

Megjelent a **Budapesti utcanevek A→Z** c. könyv. Mint sokan tudják, a Budapesti Városvédő (akkor még Városszépítő) Egyesület alapító tagjai közül a fotós-helytörténész csapat mellett az utcanevek sorsa, változásai iránt érdeklődők voltak a legtöbben. Közöttünk volt már akkor az éppen most, november 25-én 90. születésnapját ünneplő Del Medico Imre is. Isten éltesse! Közöttünk volt, s már nem lehet velünk Mészáros György barátunk, akit sokan szerettek, becsültek. Együtt kezdtük el még jóval a rendszerváltás előtt átgondolni, milyenek is a hazai utcanévadás szokásai, min kellene változtatni, mely utcaneveket kellene cserélni, s miket megtartani, hogyan alakuljanak a szabályozás paragrafusai és hol kellene konkrét javaslatokat tenni a táblák tartalmi és formai követelményeinek megváltoztatására?

A rendszerváltás előtt sikerült egy „ad hoc” bizottságot létrehozni a Fővárosi Tanácsban, s így már 1989 végére megvolt, s 1990 januárjában életbe is lépett az utcaelnevezésekre vonatkozó új jogszabály, amit 1993-ban – apróbb változtatásokkal - megerősített a Fővárosi Önkormányzat Közgyűlése. Ez aztán lényegében 2011-ig érvényben is volt.

A fővárosi bizottsághoz érkeztek be az összes változtatási, elnevezési ötletek, elképzelések, melyeket a többpárti csapat a szakértőkkel együtt jól átvizsgált, s csak azután terjesztette a javaslatokat a Közgyűlés elé. Így tulajdonképpen békésen zajlott le a politikai rendszerváltás az utcatáblákon is. 1998-ra már úgy tűnt, a dolog lecsendesedett, s ideje már egy könyvet, egy lexikont kiadni, amiben minden fontosabb tudnivaló e tárgyban megtalálható. A Főváros egyesítésének 125. évfordulója éppen jó alkalom volt ehhez.

Régesrég vágyam volt, hogy legyen egyszer egy olyan könyv, melyben megtalálható minden budapesti utcanév, függetlenül attól, mikor született, meddig volt érvényben, hogy beazonosítható legyen egy-egy olyan közterület, ami egy-két évszázaddal korábbi iratban, irodalmi alkotásban, vagy történelmi leírásban felbukkanhat akár.

Mészáros a munkatársam lett a Városházán, ahol tanácsnokként, bizottsági alelnökként ezekkel az ügyekkel (is) kellett foglalkoznom. Kaptunk szobát, számítógépet, s nekiláttunk.

Meg is jelent a kötet, a *Budapest teljes utcanév-lexikona* a fővárosi címer egy (a Lehel utcai iskola homlokzatán látható) szép mozaik-változatával a borítóján. Akkora sikere volt, hogy öt évvel később megjelenhettünk a javított-bővített kiadással is. A 10 évvel ezelőtti kötet - amelynek a címlapján a Lánchíd egyik kandeláber-csokra látható - szintén elfogyott gyorsan.

Ma már egy utánnomás elképzelhetetlen lenne. Csak az utóbbi három évben több változás volt a közterületek elnevezésében, mint a rendszerváltás időszakában, s változások voltak a városrész-nevekben, s a jogszabályban is. Át kellett dolgozni az egész anyagot, át kellett írni a bevezető tanulmányt is. Mészáros halála után az adattár-összeállítási munka rám maradt, számítógépéből csak rész-anyagokat sikerült kimenteni. Fájdalom, a lexikon korábbi lektora, a kitűnő Noéh Ferenc is itt hagyott már bennünket.

A Corvina vállalkozott az új könyv megjelentetésére, amely sok adatában a korábbi munkára támaszkodik – természetesen, de tartalmazza valamennyi újdonságot, változást is. A legnagyobb újdonság talán az, hogy ezúttal térkép is kiegészíti a kiadványt, s minden ma élő közterület elnevezés mellett ott a szokásos jelzés, oldalszám meg a függőleges és vízszintes sorok betűjele/száma, ahol a kérdéses utca

megtalálható. Ferkai Tibor térképésszel nagyon izgalmas volt az együttműködés, hol ő segített nekem fellelni, beazonosítani valamit, hol én neki. Remélem, mindenre sikerült megtalálnunk a megfelelő választ, pontos adatot, helyet.

A **Budapesti utcanevek A→Z** a főváros 140. születésnapjára készült el. A „fülszövegében” azt írtam: A könyv nem „lehetetlen” olvasmányt kínál, de fontos újra és újra elővenni, hogy jobban tájékozódjunk – az el- és átnevezések történetén át is – Magyarország történelmében és az ország éppen 140 éve egyesített fővárosa, Budapest utcáin.

Amúgy karácsonyi ajándéknak sem rossz...

Ráday Mihály

PROGRAMAJÁNLÓ

Promontor-Tétény munkacsoport kiemelt programja:

2013. december 9-én (hétfő) 17 órakor tartjuk hagyományos évzáró elő-szilveszteri bulinkat a Budafok-Tétény Baráti Körök székházában (volt: Németh vendéglő; Budafok, Tóth József utca 45.). Kéretik, mindenki hozza a jókedvét, továbbá a Hölgyek mindenféle finomságokat, az Urak pedig jóféle itókákat! Az összejövetelre minden barátunkat szeretettel várjuk!

Bartos Mihály

A Zuglói Cserepes Kulturális Non-profit Kft. tagintézményeinek programajánlója

Cserepesház – 1144 Bp. Vezér u. 28/b.

Január 16. csütörtök 17.00 óra

Magyar építész géniuszek - Fotókiállítás megnyitó és előadás a Cserepesház kávézójában

2014-ben Nemzeti Emlékév keretében emlékezünk neves építészeinkre, Ybl Miklóstra és Lechner Ödönre. A Cserepesház kávézójában megnyíló kiállítás válogatást kíván adni a magyar építészet elmúlt 200 évének korszakos alkotóiról.

A belépés ingyenes.

Február 21. péntek 18.00 óra

Mesélő termék záró előadás:

- Aki megvalósította Leonardo és Lipták Pál álmát, a helikoptert: Asbóth Oszkár
- A Zuglóhoz „ezer szállal” kötődő neves ötvösművész: Laky Adolf

Belépődíj: 500 Ft

Magyar építész géniuszek előadássorozat

Az előadássorozat első előadásával Hild Józsefre kívánunk emlékezni, aki Zugló legrégebbi épületeit (Hermina kápolna, Bethesda Kórház) tervezte. A sorozat második és harmadik előadásával Ybl Miklós és Lechner Ödön életművét kívánjuk fókuszba helyezni, kapcsolódva a Nemzeti Emlékévhez.

Lipták Villa – 1146 Budapest, Hermina út 3.

2014. január 17. 18.00 óra

A Lipták Villában a Magyar Kultúra Napi ünnepség egyben a ház különböző termeinek teremavató „ceremóniája” is lesz, amikor három neves, Zuglóhoz kötődő művész: Laky Adolf(1829-1910), Zala György(1858-1937) és Ligeti Miklós (1871-1944) nevét veszi fel a Hermina úti épület egy-egy terme. **A belépés ingyenes!**

***

Egyesületi Hírek

Reitter Ferenc díjat kapott Baliga Kornél, az Egyesület alelnöke.

Belváros-Lipótváros V. kerületi Önkormányzat Képviselő-testületének Városfejlesztési, Műemlékvédelmi és Környezetvédelmi Bizottsága minden évben Reitter Ferenc díjak adományozásáról dönt. A díj azon személyeknek és közösségeknek adható, akik munkásságukkal az elmúlt években jelentősen hozzájárultak a kerület építészeti, műemléki és városképi értékeinek megőrzéséhez, illetve új értékek létrehozásához. A díjra jelöléseket széles körben be lehet nyújtani. **2013. november 12-én kedden a Városfejlesztési, Műemlékvédelmi és Környezetvédelmi Bizottság Gelesz András, Baliga Kornélt, a Budapesti Városvédő Egyesület alelnökét és az Alakart Kft.-t jelölte díjazásra.** A Reitter Ferenc díj átadása 2013. november 27. szerdán 17:00-kor kerül megrendezésre a Belváros-Lipótváros Budapest Főváros V. kerületi Önkormányzatnál.

Egyesületünk az elmúlt két hónapban a Főváros megbízásából 150 épület fotózását, levéltári kutatását és leírását végezte el. A kutatásban, munkában résztvevő személyek: **Ráday Mihály, Baliga Kornél, Millisits Máté, Buzna Margit, Bor Ferenc, Surányi András, Szöllősi Ferenc, Román János** elnökségi tagok, **Bartos Mihály, Óváry Gábor, Ettvel Zoltán, Fabó Bea** csoportvezetők, **Tóry Klára, Rosch Gábor** és a fotós csoport (**Matyi Sándorné Katalin, Mészáros Ödön, Müller Éva, Radnai Judit, Szemenyei Klára**). A kutatásba besegített néhány olyan személy is, akik nem tagjai Egyesületünknek: **Gönczi Ambrus, Berencz Ibolya és Jákó Zsolt.** Ez úton szeretném megköszönni kitartó munkájukat!

Tisztelt Tagtársak!

Közlemény: Kedves Tagtársak! Az **Értesítő**-vel kiküldött csekkekkel még be tudják fizetni elmaradt, idei évi tagdíjaikat. Bankszámlaszámunk változatlanul: **11705008-20092737-00000000** .

1 % ! Köszönetet mondunk mindenkinek, aki adója 1 %-át Egyesületünknek ajánlotta fel.

Ennek 2012. évi összege 209.275.- Ft volt.

A városvédők továbbra is a kulturális örökség és a környezet védelme érdekében tevékenykednek.

Továbbra is nagyon fontos önkénteseink tevékenysége az Egyesület életében. Megújult honlapunkat **Bogárdi Iván** tervezte, ő végzi folyamatos frissítését is. A mindennapi munkában továbbra is **Homok Zsolt** segít. Az Egyesületet Vándor Éva regisztrálta (3196-os sorszámon) önkéntesek fogadására a Nemzeti Erőforrások Minisztériumánál, így hivatalos, önéletrajzhoz csatolható igazolást tudunk adni az önkéntes munka végzéséről. Egyaránt tudunk fogadni 14-18 éves diákokat, akik „közösségi iskolai szolgálatot” teljesítenek, illetve „közérdekű” önkénteseket is.

KARÁCSONYI KÖNYVVÁSÁR!

**2013. DECEMBER 3 ÉS DECEMBER 22 KÖZÖTT KEDVEZMÉNYESEN, 20%-KAL
OLCSÓBBAN VÁSÁROLHATJÁK MEG AZ EGYESÜLET KIADVÁNYAIT
SZÉKHELYÜNKÖN!**

Vásárlási lehetőség előre egyeztetett időpontban az alábbi telefonszámon: 06-20-372-4424

CSOPORTÜLÉSEK, PROGRAMOK

Az egyesületi programok nyilvánosak és a belépés díjtalan!

Fotós csoport: december 17-én, január 21-én és február 18-án tartják összejöveteleiket az Egyesület székhelyén, minden alkalommal 16 órákor

Panteon csoport: folytatják az adatgyűjtést és a fotódokumentációs munkát

Közlekedési csoport: minden szerdán 17 órától az Egyesület székhelyén

Templomtörténeti csoport: december 4-én, szerdán 16:30-kor tartják összejövetelüket az Egyesület székhelyén, programjukkal kapcsolatban kérjük, figyeljék egyesületünk honlapját

(www.varosvedo.hu)

Csendvédelmi Bizottság:

csoportüléseiket minden hónap 3. szerdáján 16 órákor tartják az Egyesület székhelyén.

2013. december 18. 16:00 a Csendóvástán témakör általános ismertetése

2014. január 15. 16:00 a Csendóvástán részletezése: pszichés, vegetatív és hallásbeli hatások, települési és természeti környezet

2014. február 19. 16:00 Készülés a " Környezetvédelmi Világnap - a Teremtés 24. Ünnepe rendezvényre

I. kerületi városvédő csoport: csoportüléseiket minden hónap 3. szerdáján tartják 13 órákor a Budavári Múvelődési Házban (BEM6)

II. kerületi városvédő csoport: programjaikkal kapcsolatban kérjük figyeljék egyesületünk honlapját!
www.varosvedo.hu

III. kerületi városvédő csoport: a továbbiakban a csoport az Óbudai Baráti Körrel közösen szervez programokat.

Terézvárosi csoport:

A helytörténeti klubdelutánokat minden hónap második keddjén 17 órákor az Eötvös 10 Községi és Kulturális Szintér pincéjében tartjuk! Helyszín: 1067 Budapest VI. kerület, Eötvös u.10.

Városi sétáinkat ezeken az összejöveteleken beszéljük meg. Ezeken az alkalmakon sok mindent megcsodáltunk, de látták már, milyen a város fönn, a magasban?

Tornyok, tetők, teraszok... Toronyházaink nincsenek, de tornyok szép számmal díszítik Terézvárost.

Keresztül-kasul járva fel-fel tekintettünk, érdekes dolgokat mutatunk meg novemberben.

Milyen a város a föld alatt?

Az aluljárók, a metró, a pincék megannyi titkot rejtegetnek. A decemberi hidegben a fönti zord időjárás elől szálljanak alá a mi rendkívül kellemes pincénkbe, ahol érdekes történetekkel, képekkel, zenével és irodalommal várunk mindenkit szeretettel... Klubvezető Roszinszky Bella

Közreműködik: Végh Ferenc színművész

(a részleteket keressétek az www.eotvos.hu honlapon!)

Józsefvárosi csoport:

2013. december 10., 15 órákor: Nagygépes repülés Magyarországon c előadás. Utasszállító repülőkről, pilótákról, természeti jelenségekről, eseményekről szól, meghívott pilóta vendéggel. Előadó: Martsa Piroska. Helyszín: Józsefvárosi Galéria és Rendezvényközpont, Budapest, VIII: József krt. 70., emeleti előadóterem.

Kőbányai csoport: programjaikról kérjük tájékozódjanak honlapunkról: www.varosvedo.hu

XIII. kerületi csoport: decemberben és januárban nem tart összejövetelt.

2014. február 18-án 10 órákor kezdődő programunk : Beszélgetés a XIII. kerület védett építészeti értékeiről. Vezeti: Seressné Döller Márta. Helyszín: Budapest, XIII. Váci út 50. Bejárat az utcáról a Civilek Háza feliratú ajtónál.

XV. ker. csoport / MÁV Telep Baráti Köre KHE/ :

December 12. (csütörtök) 18 óra : Millisits Máté művészettörténész előadása Csaba Rezső egyházi építészetéről Rákospalotán. Helyszín: [Budapest Rákospalota-Újvárosi Református Templom](#) (Cím: 1152 Budapest, Arany János u. 49.)

A 3 előadást és helyszínt magába foglaló programsorozat 2014. év januárjában és februárjában folytatódik, az időpont egyeztetések még folyamatban vannak, kérjük, figyeljék a honlapot.

Pesterzsébeti Városvédő Csoport:

2013. december 3. (kedd) 17 óra Közgyűlés az egyesületi tagok részére

Helyszín: Csili Művelődési Központ Terasz 1-es terme. (1201 Budapest, Nagy György István u. 4-6.)

2014. január-február hónapokra összejöveteleket nem tervezünk.

Promontor-Tétény munkacsoport:

2014. január 20-án (hétfő) 17 órakor tartjuk soron következő havi összejövetelünket a Klauzál Gábor Művelődési Házban (XXII. Bp. Nagytétényi út 31-33.), melynek keretében

Mit is írt a hogy is hívják? – válogatás Budafok-Tétény elmúlt évszázadnyi sajtójából...
címmel, Bartos Mihály tart előadást.

2014. február 17-én (hétfő) 17 órakor tartjuk soron következő havi összejövetelünket a Klauzál Gábor Művelődési Házban. Az összejövetel programja később kerül meghatározásra!

Rendezvényeink nyitottak, azokra minden érdeklődőt szeretettel várunk! Bartos Mihály

Soroksári Grassalkovich Kör:

2013.12.12., 2014.01.09., 2014.01.30., 2014.02.13., 2014.02.27.-én tartják összejöveteleiket minden alkalommal 17 órakor a Közösségi Házban (bp., XXIII. kerület, Grassalkovich út 154.

Rákoshegyi Bartók Zeneház (XVII. kerület, Budapest – Rákoshegy, Hunyadi u. 50.)

Programjaik a www.bartokzenehaz.hu honlapon olvashatók.

***

TAGTÁRSAINK ÍRJÁK

Jeles évfordulók

100 éves az óbudai gázgyár és a lakótelep

Néhány tudnivaló Óbudáról (Altofen): területén már a kelták, rómaiak és hunok is éltek. Később a honfoglaló törzs szállásterülete lett. Fontos dunai átkelőhely. **Írásos elnevezésekben már 1113-ban említik, 1243-ban Vetus Buda a neve.** Rogerius leírása szerint itt volt a királyi vár, később a királynék lakhelye. (Kálvin utcai romok.) A tatárjárás után IV. Béla a jól védhető Várhegyen épített új központot. Zsigmond 1395. október 6-án itt alapította meg az Óbudai Egyetemet. A török elvonulása után **1659-ben a területet a Zichy család kapta meg.** A Fő téri barokk kastélyukban három múzeum rendezkedett be. Kiscellen van a trinitáriusok kolostora (1744-48 Johann Entzenhoffer) a Budapesti Történeti Múzeumhoz tartozó múzeum, igen gazdag fővárosi tárgyi és képanyaggal. Első és egyben utolsó, 1872-73-ig polgármestere Harrer Pál (1829-1914) volt. 2010-ben szobrát (Kutas László) a Fő téren állították fel. **A 19. században fellendült az ipar.** Visszatelepültek a téglagyárak: Újlaki Téglagyár és Mészégető Rt. később Kunwald Jakabé, Olga és a Victoria gőztéglagyárak (1884), a Goldberger-textilgyár (1784-ben kékfestő manufaktura), a hajógyártás (1835-től Széchenyi István kezdeményezése), a szesz- és **gázgyártás.** Kiemelkedő műemlékei a Selyemgombolyító, (Filatorium, tervezte Thaller József 1781-82), a klasszicista Zsinagóga, (1820-21, Landherr András) a Szt. Péter-Pál barokk temploma (1744-49 Pauer György). **1896-ban megépült az északi vasúti összekötő híd,** majd az 1950-ben átadott Árpád híd, ezzel felgyorsult a terület fejlődése.

Pesten a kőszén alapú gázgyártás és gázszolgáltatás 1856. dec. 24-én kezdődött, ekkor gyulladtak ki az első utcai gázlámpák 802 közvilágításban, és 9184 magánfogyasztónál. A Lóvásár téri (Köztársaság tér) gyárat a Trieszti Általános Osztrák Gáztársulat építtette, és kezelte 40 évig, majd a szerződést bővítette újakkal. (A gyárépületet 1855-56-ban Ludwig Stephani mérnök tervei alapján építették. A hozzátartozó épületeket Pollack Ágoston tervezte romantikus stílusban, kivétel Diescher József építőmester.) 1866-ban a Margit krt. 11-ben indult a második gázgyár, majd 1878-ban Újpesten, végül 1883-84-ben a Soroksári úton létesült hasonló. Ezek, az Óbudai Gázgyár beindulásával megszűntek, de mint elosztók továbbra is működtek. (Megjegyzem, hogy Angliában az 1810-es években használtak először gázt világításra.)

Az új óbudai gázgyárat 1910-13 között építették fel az óbudai Duna-parton 31 millió aranykorona

költséggel. A gyár területének kijelölésekor szempont volt, hogy távolabb legyen a lakóövezettől, viszont közel legyen a vasút és a Duna. Olcsón kellett szállítani a nagy tömegű nyersanyagot, szenet, és közel kellett lenni a technológiához szükséges víznek, ami az esetleges tűz oltáshoz is kellett. A város peremén kijelölt 27 hektáros homokos terület ekkor még lakatlan volt.

Az építés tervezésének története: A gyorsan fejlődő Budapesten tovább nőtt a gázfogyasztás. Ezért a főváros 1908-ban nemzetközi pályázatot hirdetett új gázgyár építésére. A pályázat külföldi lapokban is megjelent. A tervek általános, majd részletes kidolgozására a főváros a **zürichi gázgyár elismert igazgatóját, Albrecht Weiss**

tervezőt kérte fel, 1910-re készült el. A munkában a magyar Bernauer Izidor és a józsefvárosi gyár mérnöke Schön Győző is közreműködtek. A tervek elnyerték a bírálóbizottság tetszését, akik több külföldi város (Köln, Düsseldorf, München, Berlin stb.) gázműveinek vezetői voltak. **Kajlinger Mihály** gépészmérnök, a Fővárosi Vízművek igazgatója azonban kifogást emelt. Miért kell külföldi szakemberre bízni a munkásjeléti építmények megépítését, hiszen ez szakmailag nem függött a gyár tervétől. A bizottság kiállt a véleménye mellett, és **új pályázatot hirdettek.** Így kapta most már a gyár tervezésére a megbízást **Reichl Kálmán,** aki átdolgozta Weiss terveit, de abból fel is használt. A tisztviselőtelep, a munkásoknak helyt adó lakótelep (óvodával és iskolával) megtervezésére **Almási Balogh Lóránd** kapott megbízást. Az új terveket 1912-ben be is adták, mivel a gyár átadásáig 32 hónapot tűztek ki. Ez volt a főváros által építtetett első gázgyár. A többi gázgyár osztrák tőkések kezében volt. Az első munkálatok a partvonal védműveinek kiépítésével és a terület feltöltésével indultak. (Bár a telek viszonylag magasan volt, árvízveszéllyel azért számolni kellett.) Ezután 11 km-nyi vasúti iparvágányt és közutakat építettek. 1913-ra a berendezések már termelésre készen álltak. Korszerű technológiát, száraz lepárlást alkalmaztak, amivel naponta 250 ezer köbméter gázt termeltek. Az eljárásban a szenet zárt térben nagy hőfokra hevítették, mialatt illó termékek váltak ki. Ezek egy része lehűléskor cseppfolyósodott (kátrány és víz), mások pedig gáz alakúak maradtak. **A gáz alakú bomlástermékek tisztítás után adták a világító gázt.** A lepárló térben visszamaradt az illó alkatrészekből megfosztott szén és a vasgyártásban értékes koks. A melléktermékeket: koks, kátrány, paraffin, szurok folyamatosan értékesítették.

A gázgyárat 1913. október 16-án helyezték üzembe, de ünnepélyesen csak 1914. június 15-én mutatták be. Darányi Ignác budapesti főpolgármester adta át a gázgyárat **Ripka Ferenc** (1871-1944) **vezérigazgatónak,** (aki 1924-től 1932-ig Budapest főpolgármestere volt). Az ünnepség rangját a bécsi polgármester és a bécsi gázgyár igazgatójának jelenléte is emelte.

Néhány számadat: A csőhálózat hossza a 19. századfordulóig 434 km volt, a gázfogyasztás 30 millió köbméter. A csőhálózat az I. világháború végéig 800 km-re bővült, de főleg a város centrumában volt szolgáltatás, a külső városrészekben Újpestet kivéve alig. A csőhálózat 1943-ig 1007 km-e nőtt, a

fogyasztás 140 millió köbméterre emelkedett. Ekkor érte el a gyár a maximumot. A II. világháborúban a károk nagyságát 12 %-ra becsülték, és csak 1947-re tudták ezeket kijavítani. A gyárban 70 évig kőszénből állítottak elő városi gázt. **1984-ben a szénalapú gázgyártást beszüntették, és a városi gázt földgázzal váltották fel.** Az épületek eredeti rendeltetése megszűnt, egy részüket lebontották, a még megmaradtakat más célokra használják. A **Duna felőli oldalon a tisztviselőtelepet** platánfákkal övezett utca szegélyezi, ahol **Reichl Kálmán kilenc, 17 lakásból álló villaházat tervezett.** Közepén volt a gyárvezető igazgató 422 négyzetméteres, földszintes, 5-szobás háza. Tőle két irányban, figyelembe véve a beosztási hierarchiát, a kisebb rangú dolgozók földszintes és egyemeletes, ikerházas telkei sorakoztak. Ezt a lakbérek nagysága is tükrözte. A házak díszítései, de a lakbérek is elárulták lakóinak rangsorát. A faragott oromzatok sokféle formában, a tetők keleties hangulatú kivitelezésben, a kiugró ablak-megoldásokkal egyedinek tűnnek. A vörös és sárga színű házak homlokzata termésköböl, nyerstéglából készült, de látunk vakolt felületeket is. Mindegyik lakáshoz verandák vagy teraszok, bent fürdőszoba és WC tartozott. Mosókonyha külön létesült. Az itt lakóknak kisegítő, ún. házicseléd is járt. Volt teniszpálya, üvegház, és kertész rendezte a parkot. Mára a kertészeti helyén 4 épületből álló lakóparkot emeltek. A régi házak nagyméretű lakásaiból kisebbeket alakítottak ki. Sajnos a **felújítások elmaradása miatt a tisztviselőtelep házai is leromlott állapotban vannak.** Az **Almási Balogh Lóránd által tervezett munkás (külső) lakótelep** az Aquincumi múzeum felé, a gyártól nyugatra terült el. A telep egy széles parkot ölel közre L-alakban. Elnevezésük: római I-II-III. csoport, melyek közrefogták az óvodát is. Földszintes és egyemeletes, egymással szimmetrikus kétszobás házak voltak, melyek mindegyikéhez kis veteményeskert is tartozott. Itt volt a legényszálló is, ahol 32 főt lehetett elhelyezni. A telepet máig is valódi közösség lakja, a lakók ismerik és segítik egymást. A lakásokban mindenhol falépcső vezet fel, a padló linóleum. A telepen volt posta, pékség, borbély, fűszerkereskedés, munkáskaszinó. A tér északi végénél van az óvoda, az iskola csak a 1920-as évek végére készült el. Mindkét telep angliai kertvárosokkal mutatnak sok hasonlóságot, de rokon Kós Károly szecessziós Wekerle telepével is. Az igazgatási épület mellett álltak a jóléti intézmények: a rendelőintézet és a rendőrség épülete. Volt itt könyvtár, vasfüggönyös színpad és a közösségi terem. Mivel a **gyár igen veszélyes üzemnek számított, előtérben volt az egészségügy és biztonság.** A gyár 450 dolgozóval indult, ezeknek egyharmadát tudtak a telepen elhelyezni. A gázgyári dolgozó megbecsült munkásnak számított; nyugdíjas állása volt. A legrászorultabbak és a legjobb dolgozók kaphattak lakást, de ennek fenntartása, és környezetének rendbetétele az ő feladatuk volt. Működött itt olvasókör, dalárda, színjátszókör. A művelődési házként funkcionáló épületben nyílt meg az Aquincumi mozi. (Az 1990-es években zárt be, ma a múzeum kőtára.) **1984-ben a gyárat bezárták, majd a főváros kezelésébe került, de a két műemlék lakóteleppel nem tudott mit kezdeni.** Lakói, a házaik és a platánsorok is előregedtek. A meglévő épületek alapterülete 17.550 négyzetméter, ebből egyharmadát ítélik ma bonthatónak. A Graphisoftnak már évekkel ezelőtt értékesítették a gázgyári ingatlanból. Megoldásra vár még a szennyezett talaj teljes cseréje, ami több milliárd Ft-ba is kerülhet. Ezen kívül a római polgárváros maradványai is részben a gázgyár alatt rejtőznek. **Amit ma messziről is látunk a gyárból: a három alacsonyabb és zömökebb bástyaszerű kátrány torony és a mázas berakásoktól csillogó, órával ellátott víztorony.** Ezek vannak talán a legrosszabb állapotban. Az északnyugati részen eredetileg hatalmas gáztároló tartályok álltak, ezeket az **1984. október 15-i a gázszolgáltatás megszűnése** után, lebontották. 2004-ig a területen a gyár csak adminisztratív munkát végzett. **2004. dec. 10-én, 91 év után a Fővárosi Gázművek végleg kivonult Óbudáról. A 31 épületből 15 védett,** közöttük: a **szárastisztító** egy nagy belmagasságú, földszintes, csarnokszerű épület, az **óraház,** benne gáz mérésére szolgáló órák, **víz és kátránytoronyok,** a **villamos központ** Diesel generátorral, a hozzá kapcsolódó elosztóhelyiséggel stb. Megmentésük, felhasználásuk (pl. kulturális célokra) sürgős feladat lenne.

Almási Balogh Lóránd Aradon 1869. nov. 27-én született és 1945. febr. 2-án Budapesten halt meg. Nagyapja Almási Balogh Pál Széchenyi háziiorvosa volt. 1897-ben szerzett **építész oklevelet** a Műegyetemen. Lechner Ödönnél és Alpár Ignácnál dolgozott. 1900-ban a párizsi Világkiállítás anyagának rendezésében is közreműködött. Több vidéki nemesi kastélyt tervezett. 1902-23 közt az Országos Iparművészeti Iskola tanára, de építész irodát is fenntartott. Az I. világháború utáni munkásságát

barokkos-népies stílus jellemzi.

Reichl Kálmán Budapesten 1879. ápr. 4-én született és ugyanitt 1926. nov. 21-én halt meg. Festőnek tanult Nagybányán, Hollósi Simonnál. Később **építészetet** hallgatott a Műegyetemen. A Fővárosi Iparrajziskola építészetan és vízfestés tanára volt. Mint festő szerepelt a Múcsarnok és a Nemzeti Szalon kiállításain. Munkái között megemlítem a Cukor u. és a Kiscelli utcai iskolákat (1911.), valamint a **Kelenföldi elektromos központot (1912-14).**

Kajlinger Mihály Pesten 1860-ban született, és 1924-ben Budapesten halt meg. A Műegyetemen **gépészmérnök diplomát** szerzett. **1896-1923-ig irányította a főváros vízellátását** szolgáltató vízművek tervezését és építését. A Káposztásmegyeri Vízműtelep és medencék szintén az Ő tervei alapján készültek. A **Magyar Mérnök és Építész Egylet elnöke** 1909-12-ig, majd 1916-1919-ig.

Az Óbudai Múzeumban október 16-tól 2014. március 15-ig kiállítás tekinthető meg a 100 éves Gázgyár történetéről.

dr. Horváth Péterné

***

„Szennyes az Óperencia,
Kéne egy konferencia.
Ebben nincs differencia:
Legjobb a konferencia!”

Így szólt a fő-dal refrénje Victor Máté – Fábri Péter „környezetvédő” mese-musicalében.

Megvolt a **„Jövők öröksége – Örökségünk jövője 2013-2014”** címmel meghirdetett konferencia program-sorozat első rendezvénye a XVII. kerületi Pesti út 115-117. sz. alatti volt Podmaniczky-Vigyázó-kastélyban.

A helyszín is fontos.

Röviden: a II. világháború, s az államosítás után az 1760-ban épült barokk kastély hatalmas parkját levágták, elől főúttá és főcipályává lett, hátul egy fővárosi szociális otthon számára beépítették. Magát a házat nem megfelelően hasznosították, majd kiürítették. Kigyulladt a teteje, s a tűzoltás során a szobák gazdag kifestése jelentős sérüléseket szenvedett. Sokáig állt tető nélkül, majd ideiglenes födémrel – továbbra is - üresen. Egy vállalkozó megszerezte, s - szakaszokra bontva a munkálatokat – felújította. Mára már az egész kastély használhatóvá lett, s (bérelhető) közösségi célú házzá, konferencia-központtá alakult. A freskós termek falait – a költséges restaurálás helyett – lefestették. A barokk tetőzet visszaépült – kívülről nézve – eredeti arculatot mutatja a ház. Ugyanakkor az új tetőn belül - a mai szerkezeti megoldással – hatalmas tér jött létre, melyhez új, „kortárs” lépcsőház vezet. Itt, ebben a tetőben megnyílt modern térben volt a műemlékes problémákkal foglalkozó konferencia.

A délelőtti megszólalók között volt politikus is (L. Simon László, Szaló Péter), megismerhettük Bábel Balázs kalocsai érseknek a Belügyminisztériumhoz eljuttatott – a műemlékeseket bíráló – levelét, majd előadást tartott számos ismert művészettörténész, építész, városrendezési szakember is. Az előadás-blokkok után lehetőség volt néhány hozzászólás elmondására is.

Vitát váltott ki - például, mit is jelent az a politikai akarat, miszerint a műemléket „fizikai valójában” kell megőrizni, nem „anyagilag valójában”.

Volt számos érdekes előadás is. Megismerhettük például a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal szétszedéséhez vezető út egyik érdekes – régészeti - esetét, amikor Perkáta közelében a 62-es főút új szakaszát – nem kicsit jobbra, nem kicsit balra, hanem – egy feltárt középkori falu templomán és 4600 sírjának helyén vezették át.

Szó esett – a hozzászólásokban – a más országokban létező, nálunk régóta hiányzó ösztönzési rendszerről, a lehetséges adókedvezmények szerepéről, a rendszerváltás utáni privatizáció során elkövetett hibákról, a szerencsejátékok között egy olyanról a lehetőségéről, (amelyet magam is már többször próbáltam – sikertelenül - elérni) amely pénzalapot teremthet a kulturális örökség megóvására, felújítására.

Szó volt a tervtanácsok szükségességéről egyfelől, szükségtelenségéről másfelől, s magáról a mai jogszabályok eredményeként ellehetetlenült magyarországi műemlékvédelemről, melynek egykori munkatársai manapság három minisztérium több alszervezetében, vagy éppen megyei kormány szervezeteknek alárendelve próbálják elvégezni vállalt feladataikat.

A konferencia arra mindenképpen jó, hogy alkalmat teremtsen a találkozásra, a nyilvánosság előtti, vagy a „sub rosa” megbeszélésekre kávézás közben, vagy udvaron. Nincs már évente csapatos kirándulás a „tusnádi találkozóra”, vagy a „balsorsú műemlékek” báljára, a Műemléki Világnap” jelentősége is elhalványulóban van Magyarországon. A Forster központba, a Lechner Tudás Központba, a járási hivatalokhoz, avagy a BM-be került szakemberek egyeztetett, közös munkájára, fellépésére nem igazán van mód. A házak, köztük védett épületek tömege áll üresen, s az „Ingatlanfejlesztő Kerekasztal” képviselője újra és újra bátran elmondhatja, hogy a hatóság még mindig túl sok „akadályt” állít...

Winkler Gábortól hallottam, hogy iskolás korában azt mondták, a földgiliszta életben marad, ha kettévágják, kinő újra a feje, vagy a farka, s lesz belőle két giliszta. De úgy tapasztalta, hogy a kettévágott giliszta inkább elpusztult. Arról nem volt szó akkor, mi van, mi lesz szegény állattal, ha három- vagy még többfelé vágják?

Ráday Mihály

Bemutatkozik a Samodai József Zuglói Helytörténeti Műhely

Budapest Zugló Önkormányzata 2013.szeptemberében létrehozta a Samodai József Zuglói Helytörténeti Műhelyt, amely 2013. október 1-én kezdte el a működését a Lipták Villában.

A Helytörténeti Műhely munkatársi csoportját három fő alkotja, Villányi Péter etnográfus, Papp Zsuzsanna történész és a műhely vezetésével megbízott Millisits Máté művelődéstörténész.

A műhely tagjai 2013. őszén elkezdték a 2004 és 2011 között működő helytörténeti műhely tárgyi gyűjteményeinek megismerését, azért, hogy feltárják a meglévő anyagok értékeit és az esetleges hiányosságait.

A Samodai József Zuglói Helytörténeti Műhely nemcsak tudományos munkát kíván folytatni, hanem a főváros XIV. kerületében élő polgárok széles rétegeinek kívánja a múlt értékeit bemutatni, az általános iskolás korú gyermektől a középiskolásokon át az idősebb korosztályig.

A Helytörténeti Műhely 2014 I. félévében több, olyan kiállítást (Korcsolyázás történetétől a zuglói templomtornyokig) szervez a Lipták Villában, amely remélhetőleg a nagyközönség érdeklődésére is számíthat.

Szeretnénk, ha a Zugló történetével kapcsolatos kutatásba Önök is bekapcsolódnának, így ha bármilyen olyan fénykép, képeslap, vagy egyéb dokumentum van a birtokukban, amelyről megengednék, hogy másolatot készítsünk, akkor értesítsék a műhely vezetőjét, Millisits Mátét a 06-30-605-35-11 telefonszámon.

Millisits Máté

Rokon Asztala Társaság, Józsefváros

Hogy is kezdjem...talán „*in medias res*” :

Társaságot szervezek a Józsefvárosban. Nem egyesületet, hanem társaságot.

Nincs pénzem, nincsenek politikai ambícióim, ám hagyományom van hozzá és helyem.

Felmenőim művészek, s mint ilyenek, közösségi emberek is voltak. Apám a szobrászvilágban, édesanyám festőként és éremművészként a Józsefvárosban, nagybátyám fotóművészként Esztergomban tett, alkotott kimagaslót.

Apámat, Martsa István szobrászt, bár az előző „*éra*”-ban élt és működött, ma is tisztelettel és megbecsüléssel emlegetik, akik ismerték. Emberi és művészi minőségéhez nem fér kétség. Muszáj ezt ma kihangsúlyozni, mert hajlamosak vagyunk az előző rendszerekben működő eleinket megbélyegezni. Mintha a szocializmusnak nevezett időszakban nem lehettek volna tisztességes emberek! Mintha a politika árnyéka mindenkire rávetülne, csak, mert egy olyan korszakban élt, amit most látványosan elítélünk. Én nem osztom ezt a nézetet, és tisztelettel hajtok fejet eleink küzdelmei előtt. Igyekszem nem becsülni semmit, ami csak egy korszakkal előttünk zajlott, hiszen a szüleim munkássága is tiszteletet parancsol. Édesanyám, a pár éve elhunyt M. Szűcs Ilona képzőművész, városvédőként a Józsefváros Becsületkeresztje kitüntetését és egy Podmaniczky-díjat érdemelt ki, nagybátyám Esztergom díszpolgára volt.

Ezt a hagyományt folytatni kell.

Én a Józsefvárosban élek, s őrzöm az ősök hagyatékát. E hagyaték része az a nagy asztal, amely körül a 20. század derekán a magyar művészeti és közélet számos tagja ült, teázott, vitázott, vagy olvasott, beszélgetett Martsa Alajos nagybátyám - ahogy mi neveztük, a „Rokon” - társaságában. Csak pár név közülük: Móricz Zsigmond, Kassák Lajos, Tersánszky Józsi Jenő, Bálint Endre, Nagy László, Berda József, Ferenczy Béni, Vígh Tamás, Lossonczy Tamás, Borsos Miklós, Mucsi András, Féja Géza, Vörös Béla és még sokan mások.

Ez az asztal, a „Rokon Asztala” Esztergomból Józsefvárosba, a Martsa Műterembe került. Tekintélyes mérete miatt nem volt könnyű neki helyet találni, és a funkciója is változó, néha kiállítási tárgy, máskor festőnövendékek rajzasztala, és társasági élet is zajlik olykor körülötte, de érzem én, hogy szeretné ismét a kultúra fókuszában tudni magát.

Ezen asztal köré hívom most azokat az embereket, akik a Józsefvárosban, a kerületért, vagy egyéb kulturális célért tevékenykednek.

Csak hogy feltételeim vannak!

Feltétel, hogy olyanok jöjjenek, akik képesek is „letenni valamit az asztalra”! Azaz, van olyan tevékenységük, amely valódi, s nem csak az álmaikban, vágyaikban szerepelnek. Amelyet már jóideje művelnek, akkor is, ha ehhez nem kaptak segítséget, támogatást. Szenvedélyesen, belső indítatásból és becsületes szándékkal kutatják a Józsefvárost, térképezik fel értékeit, illetve itt élnek és a közösségért többet tesznek az átlagosan elvárhatónál.

Olyanokat nem szeretnék körünkben látni, akik unatkozó „hangemberek” lévén, csupán az ötleteikkel terhelik a többieket, azt remélve, hogy majd valaki más azt megvalósítja, és utóbb fel lehet mutatni, hogy lám-lám, ez az én ötletem volt!

Udvariasan el fogjuk utasítani azok közeledését is, akik szóáradatakkal fojtogatnak, de tenni semmit nem akarnak, csupán a többiek figyelmének fényében sűtkéreznek.

A mások erőfeszítéseit szkeptikus kritikával becsümlő, a számítógép gombjainak nyomogatásán kívül semmi érdemlegeset nem végző bloggerek társasága sem vonz.

Szeretettel várjuk viszont olyanok jelentkezését is, akik nem kifejezetten a kerülettel foglalkoznak, de ténykedésük ide kötődik, működésük önmagában érték a Józsefvárosnak. Mint például az itt dolgozó kézműves mestereké.

A Józsefvárost szerető diákok, tanárok is szívesen látott vendégeink lehetnek.

S hogy mire jó mindez?

Nos, a társaságunk egyelőre nem fog anyagi javakat, könnyebb megélhetést, gyors dicsőséget biztosítani a tagok számára. Mint jeleztem, mások helyett sem fogunk munkálkodni! Aki közénk áll, az továbbra is végezze a maga által választott tevékenységet. De a társaságtól rendszeres figyelmet, baráti támogatást kaphat, az érdekeinek képviselését olyan fórumokon, amely adott esetben segítséget jelenthet. A **valahová tartozás érzését** szeretnénk nyújtani azoknak a kerület iránt elkötelezett, de némiképp magányosan ügyködő embereknek, akik ebben hiányt szenvednek.

Mert az elmélyült tevékenység, kutatás mindig azzal a veszéllyel jár, hogy közben elveszítjük a kapcsolatot a felszínnel, ahol az események gyorsan zajlanak. Hiszen alkotni, gyűjteni, kutatni - legyen szó könyvtárban olvasó vagy éppen művészi munkáról - nem lehet felületesen, ahhoz mélyre kell, hogy ássuk magunkat, kizárva a külvilág zaját. Ám, ha nem vagyunk jelen a pezsgő napi életben, könnyen elfelejtődünk, munkásságunk jelentéktelenné válik az egyre változó világban. S mi magunk sem tudunk már kapcsolódni, ha nincs valaki, aki rendre lekiáltson hozzánk a mélybe, ahol éppen kincset keresünk: „*Hahó, élsz még, kutató? Megjött az ebéd és hoztam az újságot is!*”

Társaságunk egyelőre kevés tagból áll, van köztünk újságíró, nyugdíjas könyvelő, magán-múzeum vezető, geofizikus, építő-ember, zenetudós és művész.

Összejöveteleinket a hűvösebb időszakban nem **Rokon Nagy Asztala** körül, de annak közelében, M. Szűcs Iona hajdani lakásában tartjuk, ahol fűteni is lehet. A társaság rendszeresen találkozik, megbeszéljük, ki mit végzett a maga által művelt területen és tudunk-e abban segítségére lenni.

Szeretettel várjuk újabb tagok jelentkezését!

Jelentkezni levélben, vagy e-mailben lehet, kicsiny összefoglalót mellékelve a tevékenységi körről, már elért eredményekről.

**Levélcím: Martsa Piroska, „Rokon Asztala Társaság”Martsa Múterem és Művészkert
1084 Budapest, József utca 37. e-mail: martsamuterem@gmail.com**

KEN-EDI TRAVEL UTAZÁSI AJÁNLATOK

KEN-EDI TRAVEL	1067, Bp. Teréz krt. 3., Nyitva: H-P 09:30-17:30
Eng.sz: U-001074	
Tel: 278-2156, 278-2157	www.keneditravel.hu

UTAZZON A LEGJOBB ÁRON!

ÁDVENT KASSÁN SZÍNHÁZI ELŐADÁSSAL

2013. december 15.

busz, idegenvezetés, városnézés helyi vezetéssel, színházjegy **7790 Ft/fő**

FARSANG DUNABOGDÁNYBAN

2014. február 15.

busz, részeges csirke tejfölös-kapros káposztával, knédliivel, képviselőfánk, 3 dl ital, kávé, vidám műsor, élőzene, táncolási lehetőség december 15-ig 6490 Ft helyett **5490 Ft/fő**

RIJEKAI KARNEVÁL 3 nap 2 éj

2014. március 1-3.

busz, idegenvezetés, 2 éj gyönyörű négycsillagos szállodában üdvözlőitalal, svédasztalos félpanzióval, varasdi és zágrábi városnézéssel **39900 Ft/fő**

SZÉKELY HÚSVÉT ERDÉLYBEN 5 NAP 4 ÉJ

2014. április 18-22.

busz, idegenvezetés, 4 éj háromcsillagos szállodában svédasztalos félpanzióval, wellness használati lehetőséggel, kirándulások, szalonasütés házi pálinkával, házi túróval, sajttal, élőzene, táncolási lehetőség, húsvéti bál december 15-ig történő foglalás esetén 49900 Ft helyett **44900 Ft/fő!**

**DECEMBER KÖZEPÉN MEGJELENIK 160 OLDALAS, 2014. ÉVI
PROGRAMFÜZETÜNK!
MÁRCIUS 31-IG**

8-11%

ELŐFOGLALÁSI KEDVEZMÉNNYEL FOGLALHAT!

2014-BEN IS UTAZZON A LEGJOBB ÁRON!

SZERETETTEL VÁRUNK MINDEN KEDVES UTAZNI VÁGYÓT!

Minden Tagtársunknak kellemes Karácsonyt és boldog Új Évet kíván az Elnökség!

A programváltozás jogát partnereink és egyesületünk is fenntartja!

Telefon, fax: 321-1696

OTP 11705008-20092737-00000000

Adószám: 19729224-1-43

e-mail: budapesti@varosvedo.hu

honlap: www.varosvedo.hu

1126 Budapest, Szoboszlai u. 2-4.

Összeállította: Somodi Anett

A kiadásért felelős: Ráday Mihály